

Vad är barn och ungdomar intresserade av på fritiden?



av Stig Elofsson


**Fritid
Stockholm**
FORSKNINGSENHETEN

**VAD ÄR BARN OCH UNGDOMAR INTRESSERADE
AV PÅ FRITIDEN ?**

Av Stig Elofsson

© Stig Elofsson
ISBN 91-86768-35-2
Red. Lis Kullenberg

FORSKNINGSENHETEN FÖRORD

Sociologiska institutionen vid Stockholms universitet och Fritid Stockholm startade tillsammans med fritidsförvaltningarna i Göteborg, Norrköping, Västerås och Eskilstuna 1984 ett forskningsprojekt omkring offentligt resursutnyttjande. Medel till projektet har utgått bl.a. från Delegationen för social forskning. 1985 genomfördes två skilda undersökningar. I vuxenstudien intervjuades 2400 stockholmare och 1000 västeråsare i åldrarna mellan 16 och 75 år. I ungdomsstudien intervjuades 7600 elever i årskurserna 1-9. Resultaten från dessa studier finns publicerade i en rad rapporter. (se bilaga 5)

Under perioden 1990-1992 har vi på nytt intervjuat barn och ungdomar i Stockholm, Göteborg, Västerås och Norrköping. I Eskilstuna genomfördes undersökningen i slutet av 1992. I början på 1990-talet har det också genomförts studier i Malmö, Eslöv, Älvkarleby, Borås, Kalmar, Linköping, Arboga, Gävle, Laholm, Tyresö, Botkyrka, Säter och Örnsköldsvik. Dessa kommuner har själva betalat för sina fritidsundersökningar.

I den här rapporten presenterar Fil. dr. Stig Elofsson vad barn och ungdomar är intresserade av på fritiden. För innehållet i rapporten svarar författaren själv. Det bör påpekas att Elofsson har skrivit denna rapport på sin fritid.

Stockholm i november 1992

Ulf Blomdahl
Forskningsledare
Fritid Stockholm

FÖRFATTARENS FÖRORD

En rad initierade kamrater har läst olika utkast till rapporten. Till dem framför jag mitt tack. Ett speciellt tack vill jag framföra till Ulf Blomdahl. Lis Kullenberg har redigerat och skrivit ut rapporten. Till henne vill jag framföra ett varmt tack.

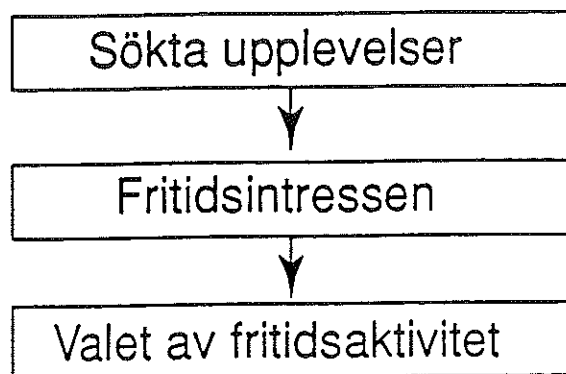
Stockholm i november 1992

Stig Elofsson

<u>INNEHÅLLSFÖRTECKNING</u>	Sid.
INLEDNING	1
VILKA INTRESSEN STUDERAS ?	4
UNDERSÖKNINGSGRUPP	8
VAD PÅVERKAR FRÄMST INTRESSENA ?	10
HUR FRAMTRÄDER KÖNSSKILLNADERNA ?	16
GÄLLER RESULTATEN MERA ALLMÄNT ?	19
HUR STORA ÄR KÖNSSKILLNADERNA PÅ HÖGSTADIET ?	23
HUR FÖRÄNDRAS INTRESSENA ?	28
BREDD I FRITIDSINTRESSEN	37
PÅ VILKET SÄTT FÖRENAS FRITIDSINTRESSENA ?	40
1. Hur allmängiltiga är dessa fritidsprofiler?	43
2. Hur förändras fritidsprofilerna under uppväxten?	44
INTRESSEINRIKTNING I ETT VIDARE SAMMANHANG	46
1. Samband mellan upplevelser och intressen	46
2. Vad inverkar -mer allmänt- på fritidsintressena?	53
SAMMANFATTNING	56
Bilaga 1: Resultat från variansanalys i högstadiet för de fem kommunerna.	59
Bilaga 2: Intressefrågorna. Medelvärde och differenser för kön i de sex kommunerna.	65
Bilaga 3: Resultat från faktoranalyser på de olika stadierna i Arboga.	67
Bilaga 4: Resultat från faktoranalyser på högstadiet i de fem kommunerna.	73
PUBLICERADE RAPPORTER	

INLEDNING

Redan i den första undersökningen om barns och ungdomars fritidsvanor fanns det med en modellstruktur som vi väntade oss skulle kunna bidra till att ge en djupare förståelse för valet av fritidsaktiviteter. Denna delmodell kan enkelt beskrivas på följande sätt:



Som figuren visar tänker vi också att det finns fler grundläggande upplevelser, som man söker tillfredställa. Det sker inte bara genom aktiviteter man utövar på fritiden utan mera allmänt. Utifrån de sökta upplevelserna kan en **intresseprofil** anges - man är mer eller mindre intresserad av olika saker. Denna intresseprofil utgör en ram för vilka fritidsaktiviteter man utövar. Ett visst fritidsintresse kan tillfredställas med olika fritidsaktiviteter - vilken man väljer kan t.ex. bero på utbudet. Men valet är inte helt fritt och godtyckligt. Intresseprofilen anger ramar för detta val.

Självklart måste denna delmodell kompletteras - samtliga faktorer kan påverkas av den sociala situation som barnen och ungdomar lever i. Denna sociala situation består av:

- * **bakgrundsfaktorer** - kön , ålder, vilken social klass
eller vilket socialt strata man tillhör, nationalitet

- * **mellankommande faktorer** - skolans, föräldrarnas och eventuellt
kamraternas påverkan.

De upplevelser man söker påverkas alltså av kön och ålder och från vilken miljö man kommer. Denna påverkan kan förmedlas via skola och föräldrar men kan också ske mera direkt.

I figuren på föregående sida beskrivs sökta upplevelser som grundläggande för intresseprofiler. Självklart är det inte så enkelt. Även om intresseprofiler kan sägas emanera ur de sökta upplevelsena så torde både bakgrundsfaktorer och mellankommande faktorer i varje fall ange ramar och gränser för vilka intressen man kan välja. Social konvention antyder om inte annat "vad som är tillåtet".

Samma sak måste också gälla vid valet av fritidsaktiviteter. Även om de emanerar ur intresseprofiler så anger bakgrunds- och mellankommande faktorer ramar. Bland annat anger de t.ex. utbudet.

Diskussionen kring delmodellen låter intresseprofiler få en speciell roll för studium av fritiden. Även om sökta upplevelser enligt modellen är mera grundläggande så blir de mindre specifika - de bestämmer inte bara fritiden utan mera allmänt hela livssituationen. Det finns också ett praktiskt skäl för att intressera sig för intresseprofiler. I de tidigaste undersökningarna begränsades studier av upplevelser och intressen till högstadiet. Våren 1990 genomfördes en undersökning i ARBOGA där frågor om intressen ställdes på alla stadier (klasserna 3,5,7 och 9) samt på gymnasiet. Detta ger oss möjligheter att se hur fritidsprofilerna förändras under uppväxtperioden - eller är de kanske ganska stabila jämfört med utbudet av olika fritidsaktiviteter.

För att studera hur stabila fritidsprofiler är mellan olika orter kommer jag också att för högstadiet göra jämförelser med resultat från den första undersökningen.

Då det gäller undersökningen i ARBOGA har vi endast en begränsad uppfattning om bakgrundsfaktorer. Utöver vilken klass eleven går i vet vi kön och kan bestämma ett mått på familjens materiella tillgångar. Vi kan också avgöra om barnen har utländsk anknytning. Tyvärr är andelen barn med utländsk anknytning låg, varför vi har små möjligheter att närmare studera dess betydelse.

Problemställningen för rapporten blir därför att studera intresseprofiler, se hur intressen och intresseprofiler utvecklas under uppväxten samt hur kön och familjens materiella situation påverkar intresseinriktning.

För att ändock i viss utsträckning sätta in intressena i sitt sammanhang tänker jag att i slutet ta upp ett par perspektiv. Det ena berör sambandet mellan sökta upplevelser och intressen, det andra hur bilden blir om man sätter in intressen och sökta upplevelser i ett vidare sammanhang.

I rapporten kommer jag i stor utsträckning att använda olika sammanfattande mått. För att som bakgrund ändå ge en bild av hur intresserade barn och ungdomar är av de olika aktiviteterna presenterar jag i tabell 1 andelen elever på olika stadier i Arboga, som säger att de är mycket eller ganska intresserade av de olika aktiviteterna.

Tabell 1. ARBOGA.

Andel (%) av eleverna, som angett att de är mycket eller ganska intresserade av olika fritidsaktiviteter efter stadie.

	Andel (%) av eleverna			
	Lågst.	Mellanst.	Högst.	Gymn.
Nöjen (bio, gå ut och dansa etc.)	73	79	83	96
Vara med kompisar	97	93	95	97
Vara hemma med föräldrar/ eller annan vuxen	76	53	36	37
Titta på TV (även video)	79	79	80	64
Kulturella aktiviteter (sjunga, spela, läsa, teater etc.)	49	37	23	29
Hobbies (foto, sy, keramik, växtfärgning, data, elektronik etc.)	65	62	38	39
Motor (meka eller åka moped cykel etc.)	42	51	39	26
Naturaktiviteter (vandring, paddla, titta på fåglar etc.)	63	51	32	19
Djuraktiviteter (rida, sköta sällskapsdjur)	77	66	37	28
Titta på idrott	56	63	60	51
Idrotta eller motionera själv	69	72	76	81
Lyssna på musik (liveband, skivor etc.)	79	75	88	92
Vara med i någon förening/klubb	80	80	75	65
Spel (TV-spel, flipper, kortspel etc.)	77	84	58	32
Arbeta med samhällsfrågor (fred, miljö, politik etc.)	42	27	15	17

VILKA INTRESSEN STUDERAS ?

För att fånga upp de olika intresseinriktningarna utgick vi i den första undersökningen från 14 påståenden av typen "På fritiden är jag intresserad av att..." Eleverna skulle ta ställning till dessa påståenden genom att ange hur intresserade (?) de var. Det fanns fyra fasta alternativ att välja bland, nämligen mycket intresserad, ganska intresserad, knappast intresserad och inte alls intresserad. Dessa har sedan kodats med värdena 1,2,3 och 4 vilket alltså innebär att ett lägre värde motsvarar ett större intresse. I tabell 2 redovisas de fjorton frågorna tillsammans med de "förkortningar" som kommer att användas senare i rapporten.

Tabell 2. Frågor om intresseinriktningar med de förkortningar, som används i rapporten.

Nöjen (bio, gå ut och dansa etc.)	NÖJE
Vara med kompisar	KAMRATER
Vara hemma (med föräldrar/annan vuxen)	VARA HEMMA
Titta på TV (även video)	TV/VIDEO
Kulturella aktiviteter (sjunga, spela, läsa, teater etc.)	KULTUR
Hobbies (foto, sy, keramik, växtfärgning, data, elektronik etc.)	HOBBY
Motor (meka eller åka moped, cykel etc.)	MOTOR
Naturaktiviteter (vandring, paddla, titta på fåglar etc.)	NATUR
Djuraktiviteter (rida, sköta sällskapsdjur)	DJUR
Titta på idrott	TITTA PÅ IDROTT
Idrotta eller motionera själv	IDROTT
Lyssna på musik (liveband, skivor etc.)	MUSIK
Vara med i någon förening/klubb	FÖRENING
Spel (TV-spel, flipper, kortspel etc.)	SPEL
Arbeta med samhällsfrågor (fred, miljö, politik etc.)	SAMHÄLLSFRÅGOR

Någon fullständig mätfelsstudie har inte genomförts. Det är dock möjligt att ta upp några punkter. Vi har ett visst bortfall, där eleven inte kryssat för något intresse, vilket kan tolkas antingen så att eleven tycker att frågan är alltför komplicerad (kanske inte orkar ta ställning) eller så att eleven inte tycker att frågan fångar upp det han/hon själv tycker är viktigt. Den första förklaringen tycks ju verkar mest rimlig. Det verkar ju lite konstigt att inget av påståendena skulle passa in. Dessutom finns det i Arbogaundersökningen ytterligare två delfrågor, nämligen "Finns det något annat som du är intresserad av att göra på din fritid?" och HEMMA. I Arbogaundersökningen får vi på alla stadier endast ett fåtal som inte besvarat någon av de 15 (de första 14) intressefrågorna.

Tabell 3. Andel % som inte besvarat någon av de 15 resp. 14 första intressefrågorna efter stadie.

STADIE	KURS	ANDEL % som ej besvarat	
		någon av de 15 frågorna	de 14 första frågorna
Lågstadiet	3	1	1
Mellanstadiet	5	1	1
Högstadiet	7 och 9	1	1
Gymnasiet	<u>II</u>	1	1

Ser vi däremot till de enskilda intressefrågorna finner vi att det finns ett - i vissa fall - mera betydande internbortfall.

Tabell 4. Internbortfall på olika intressefrågor efter stadier i ARBOGA.

INTRESSE för	Lågstadiet	Mellanstadiet	Högstadiet	Gymnasiet
Nöje	1	2	2	1
Kamrater	1	2	2	1
Vara hemma	2	5	4	1
TV/video	1	2	3	1
Kultur	1	5	5	1
Hobby	1	4	4	1
Motor	1	5	4	1
Natur	1	5	5	2
Djur	1	4	5	2
Titta på idrott	1	4	4	1
Idrott	1	5	2	2
Musik	1	4	3	1
Förening	1	6	4	2
Spel	1	4	4	1
Samhällsfrågor	1	7	5	2

Som synes är internbortfallet lågt. På låg- och mellanstadiet under två procent. På mellan- och högstadiet är det lite högre - i vissa fall 5-7 % - men det måste ändå bedömas som obetydligt.

En central fråga är ju om de 14 intressefrågorna har tillräcklig bredd - fångar de upp allt man kan vara intresserad av att göra på fritiden ?. En viss uppfattning om detta kan vi få genom att studera svaren på den sista frågan: "Är det något annat du är intresserad av ?"

Tabell 5. Fördelning (%) av svaren (även ej svar inräknat) på frågan "Är det något annat du är intresserad av ?" efter stadier.

Svar på frågan "är det något annat du är intresserad av"	Lågstadiet Klass 3	Mellanstadiet Klass 5	Högstadiet Klass 7/9	Gymnasiet andra ring
Mycket intresserad	13	16	8	6
Ganska intresserad	2	4	-	-
Knappast intresserad	1	1	0	-
Inte alls intresserad	1	9	8	1
Ej besvarat frågan	84	71	84	93

Det finns ett mindre antal elever som hävdar att det är något annat de är mycket intresserade av. Ser man närmare på de alternativ som angetts visar det sig dock att dessa alternativ många gånger kan placeras in bland det första alternativ som redan finns - vilket antyder att man inte lyckats överblicka hela frågestrukturen, när man tagit ställning till om det finns något annat man är intresserad av. Jag bedömer därför att vi kan utgå från resultatet i gymnasiet som ett högsta värde. Detta innebär då att det finns högst 5 procent som anger att de uppräknade alternativen inte räcker till - man har fritidsintressen som går utöver dessa.

UNDERSÖKNINGSGRUPP

I första hand används i rapporten en fritidsundersökning, som genomförts i ARBOGA kommun i början av 1990. I denna undersökning har enkäter delats ut till samtliga elever - som var närvarande i skolan vid undersökningstillfället - i tredje, femte, sjunde och nionde klass i grundskolan samt elever i andra ring i gymnasiet. Till samtliga har ställts frågan om vad man är intresserad av att göra på fritiden, medan frågan vad man vill uppleva på sin fritid endast ställts till eleverna på högstadiet och gymnasiet.

Detta material utnyttjas som huvudmaterial, eftersom det här är möjligt att se hur intressemonstret utvecklas under en lång period i barns och ungdomars uppväxt. På högstadiet kan detta material - främst för att studera allmängiltigheten i den bild vi får för Arboga - kompletteras med material från andra undersökningar. Främst hämtas här material från den stora fritidsundersökning som genomfördes 1986 i samarbete mellan sociologiska institutionen vid Stockholms Universitet, Fritid Stockholm och fritidsförvaltningar i övriga berörda kommuner. De kommuner som studerats i denna undersökning är Eskilstuna, Göteborg, Norrköping, Stockholm och Västerås.

Totala antalet elever studerade i ARBOGA redovisas i tabell 6 a, dels totalt och dels fördelat efter kön.

Tabell 6 a. Antal elever - totalt och efter kön - som besvarat fritidsenkäten på olika stadier i ARBOGA

Elever i Arboga	Pojkar	Flickor	Totalt
Lågstadiet, klass 3	79	80	159
Mellanstadiet, klass 5	91	72	163
Högstadiet, klass 7	89	77	166
Högstadiet, klass 9	104	97	201
Gymnasiet, andra ring	62	79	141

I tabell 6 b presenteras antalet elever - totalt och efter kön - på högstadiet, som deltog i de fem orter som studerades i den första undersökningen.

Tabell 6 b. Antalet elever på högstadiet - totalt och efter kön - som i olika orter besvarat den fritidsenkät som genomfördes 1985

Högstadiееlever från	Pojkar	Flickor	Totalt
Eskilstuna	290	282	574
Göteborg	385	366	758
Norrköping	375	388	765
Stockholm	591	604	1263
Västerås	231	198	429

VAD PÅVERKAR FRÄMST INTRESSET ?

En naturlig fråga man ställer sig är ju hur kön och familjens materiella situation påverkar hur intresserade barnen/ungdomarna är av olika saker. För att studera dessa bakgrundsfaktorerers betydelse har de olika delfrågorna - hur intresserad man är av en viss fritidsaktivitet - analyserats med hjälp av variansanalys. I den modell som används utgår jag ifrån att könsskillnaden är mest grundläggande, dvs. i modellens första steg undersöks om det föreligger en allmän könsskillnad. I nästa steg i modellen undersöks om man finner - efter kontroll för könsskillnader skillnader beroende på familjens materiella resurser. Som indikatorer används här bostad samt tillgång till bil, båt och/eller sommarstuga. I det tredje steget studeras slutligen om det finns specifika könsskillnader knutna till familjens materiella situation (s.k. samspelsfaktor).

På högstadiet och gymnasiet kompletteras modellen med vissa indikationer om skolsituationen. På högstadiet utnyttjas här valet av kurs i matematik och engelska - eleverna delas in i tre grupper: de som valt allmän kurs i båda, de som valt särskild kurs i det ena ämnet och allmän i det andra, de som valt särskild kurs i båda ämnena. På gymnasiet används valet av linje. Denna indikator ger oss en viss bild av skolans roll. Får vi efter kontroll för kön och materiella resurser i familjen skillnader mellan eleverna beroende på deras val i skolan? Främst handlar det här kanske om ett slags parallellitet - finns det likheter mellan valet i skolan och intresse för olika fritidsaktiviteter?

I variansanalysen (här körd med proceduren GLM på SAS) testas om det finns skillnader mellan olika värden för en viss faktor (är det skillnad mellan pojkar och flickor t.ex.). Resultaten av variansanalysen - om vi får signifikanta skillnader eller ej för en viss faktor - presenteras i tabellerna 7, 8, 9 och 10 för respektive stadiet.

Tabell 7. LÅGSTADIET (Årskurs 3). Resultat av variansanalys för olika intressen.

INTRESSE för:	Allmän skillnad mellan könen	Allmän skillnad med hänsyn till fam.mater.resurser	Specifika könsskillnader efter fam.mater.resurser
Nöje			
Kamrater			
Vara hemma			
TV/video	x		
Kultur	x		
Hobbies	x x x		
Motor	x x x		
Natur	x x		
Djur		p = 0.07	
Titta på idrott	x x x		
Idrott/motion	x		
Lyssna på musik			
Förening	x x		
Spel	x x x		
Samhällsfrågor		x	

Den bild man får är ju hur stor roll könsskillnaderna spelar. En närmare analys av dessa får vi dock vänta med till senare. I övrigt får vi signifikanta skillnader när det gäller intresse för samhällsfrågor mellan familjer med olika materiella resurser. Ser man närmare på resultatet visar det sig dock att skillnaden är relativt liten mellan de grupper där huvuddelen av barnen finns.

Tabell 8. MELLANSTADIET (Årskurs 5) Resultat av variansanalys på intressefrågor.

INTRESSE för:	Allmän skillnad mellan kön	Allmän skillnad efter mater. resurser	Specifika könsskillnader efter mater. resurser
Nöje			
Kamrater			
Vara hemma			
TV/video	x x		
Kultur	x x		
Hobbies	x x x		
Motor	x x x	p = 0.10	
Natur		x x	
Djur	x x x		
Titta på idrott	x x		
Idrott/motion			p = 0.10
Lyssna på musik			
Förening	x		
Spel	x x x		x
Samhällsfrågor			

Liksom på lågstadiet är det ju könsskillnader som dominerar bilden. Ser vi till intresse för naturen finns en tendens till att detta är större i familjer med goda materiella resurser. Till den del kan väl detta ses som ganska naturligt eftersom bostad (lägenhet eller villa), sommarstuga och båt ingår i indikatorerna till denna faktor. Snarare är det mer intressant att vi inte finner samband med familjens materiella resurser i övrigt.

Redovisas i tabell 9.

Såsom på låg- och mellanstadiet framträder ju könsskillnaderna som mycket avgörande. Men vi får ju också en bild av att intressen förändras under högstadiet. De signifikanta skillnaderna tyder på att under den korta, dramatiska perioden från sjunde till nionde klass sker förskjutningar när det gäller intresset för nöje, hobbies, djur, idrott/motion, lyssna på musik och spel. En närmare analys av dessa förändringar får dock vänta till senare. I ett speciellt avsnitt kommer jag närmare att ta upp den förändring som sker i fritidsintressena från tredje klass i grundskolan upp till gymnasiet.

Men vi finner också att det finns tydliga samband mellan intresseinriktning och skolambitioner (valet av kurs i matematik och engelska). Vi finner alltså att:

- de som valt allmän kurs i matematik och engelska säger sig ha ett något lägre intresse för nöje
- de som valt allmän kurs i båda ämnena har ett större intresse för motor
- intresset för att titta på idrott är något högre bland de som valt särskild kurs i båda ämnena
- intresset för idrott/motion är något lägre bland de som valt allmän kurs i båda ämnena
- tendens till ett högre intresse för att lyssna på musik bland de som valt särskild kurs i båda ämnena
- ett tydligt högre intresse för att vara med i förening bland de som valt särskild kurs i båda ämnena.

Redovisas i tabell 10.

Tabell 9. HÖGSTADIET (Årskurs 7 och 9). Resultat av variansanalys på intressefrågor.

INTRESSE för:	Allmän skillnad mellan årskurser	Allmän skillnad mellan kön	Allmän skillnad mellan mater. resurser	Allmän skillnad mellan val av kurs	Specifika könsskillnader efter mater. resurser av kurs
Nöje	x x	x x x		x	
Kamrater		p = 0.06			p = 0.08
Vara hemma	p = 0.10	x		x	
TV/video		x			
Kultur		x x x			
Hobbies	x				
Motor		x x x		x	
Natur	p = 0.07	x x			
Djur	x x x	x x x			
Titta på idrott	p = 0.09	x x		x	
Idrott/motion	x			x	
Lyssna på musik	x x x	x x		p = 0.05	p = 0.07
Förening		x		x x	
Spel	x x x	x x x			x
Samhällsfrågor		x x x			

Tabell 10. GYMNASIET (Årskurs 2). Resultat av variansanalys på intressefrågor.

INTRESSE för:	Allmän skillnad mellan kön	Allmän skillnad efter mater. resurser	Allmän skillnad mellan linjer	Specifika könsskillnader efter mater. resurser	Specifik skillnad mellan linjer efter mater. resurser
Nöje					
Kamrater					
Vara hemma	x x		p = 0.08 x x x		
TV/video	x x x	p = 0.06	x x		
Kultur	x x x		x x		
Hobbies			x x		
Motor	x x x		x x		x
Natur			x		p = 0.07
Djur	x x x			x x	
Titta på idrott	x x x			x x	
Idrott/motion		x x		x	
Lyssna på musik					
Förening					
Spel	x x x				
Samhällsfrågor					p = 0.09

Också här framträder ju könsskillnaderna även om de kanske inte är riktigt lika dominerande. Familjens materiella situation tycks inte heller här spela någon särdeles betydelsefull roll. För idrott/motion finner vi en signifikant skillnad. Ser vi närmare på resultatet finns det en svag tendens till att intresse skulle vara lite högre när familjerna har det bättre materiellt, men skillnaderna är små. Däremot finner vi i flera fall skillnader mellan linjerna när det gäller intresseinriktning. Detta gäller kultur, hobby, motor, natur, idrott/motion och spel. Dessutom finns det en tendens till skillnad vad gäller intresse att titta på TV. Mest tycks eleverna på 3-åriga teoretiska linjer avvika. De uppvisar högst intresse för kultur, natur och idrott/motion däremot ett lägre intresse för motor, spel och TV.

Skillnaderna mellan 2-åriga teoretiska och 2-åriga praktiska linjer är däremot mer begränsade och främst framträder de då det gäller intresset för hobby där elever på tvååriga praktiska linjer uppvisar högst intresse.

HUR FRAMTRÄDER KÖNSSKILLNADERNA ?

För att få en mer överblickbar bild av könsskillnaderna har resultaten från variansanalysen på de olika stadierna sammanställts i tabell 11. I tabellen behandlas endast förekomst av allmänna könsskillnader.

Tabell 11. Sammanställning av resultaten från analys av könsskillnader på olika stadier.

INTRESSE för:	ALLMÄNNA KÖNSSKILLNADER
Nöje	Endast högstadiet
Kamrater	Endast högstadiet
Vara hemma	Högstadiet
TV/ video	Samtliga stadier
Kultur	Samtliga stadier
Hobbies	Låg- och mellanstadiet
Motor	Samtliga stadier
Natur	Låg- och högstadiet
Djur	Samtliga stadier
Titta på idrott	Samtliga stadier
Idrott/ motion	Lågstadiet
Lyssna på musik	Högstadiet
Förening	Samtliga utom gymnasiet
Spel	Samtliga stadier
Samhällsfrågor	Endast högstadiet

Intressena kan tydligen delas upp i ett antal grupper. Till den första hör de intressen där vi finner tydliga könsskillnader på alla stadier. Bland dessa är pojkar mer intresserade när det gäller

- * att titta på TV
- * motor
- * titta på idrott
- * spel

Nära denna grupp ligger också

- * natur
- * förening, där dock skillnaderna tycks krympa på högstadiet och gymnasiet

Vi finner också några aktiviteter där flickorna är mer intresserade - i de flesta fall mycket mer intresserade - och hit hör intresse för

- * kulturaktiviteter
- * djur

Vi har så en grupp fritidsaktiviteter där könsskillnader förekommer på de lägre stadierna men sedan krymper och i det närmaste försvinner på de högre stadierna. Detta gäller för

- * hobbies, där pojkarna är mer intresserade på låg- och mellanstadiet
- * idrott/motion, där pojkarna också är mer intresserade, främst på lågstadiet

För ett antal aktiviteter gäller motsatsen, dvs. könsskillnaden uppträder först på de högre stadierna. Till dessa hör intresse för

- * nöje, där flickor uppvisar ett högre intresse främst på högstadiet. Här kan man ju tänka sig att olikheter i utveckling kan ligga bakom. Visserligen finns det skillnader på gymnasiet, men de är mindre
- * en svag tendens till liknande utveckling finns också då det gäller att umgås med kamrater, men här är skillnaderna så små, att de ej blir signifikanta i analysen
- * även då det gäller att vara hemma är flickorna lite mer intresserade än pojkarna på de högre stadierna
- * samma tendens visar sig också då det gäller att lyssna på musik. På de högre stadierna är flickorna något mer intresserade, men skillnaderna är trots allt ganska små
- * slutligen får vi också samma tendens när det gäller intresse för samhällsfrågor.

Sammanfattar man bilden ovan finner man två olikartade intressesfärer - en för pojkar och en för flickor - som ungdomarna till stora delar lever med under hela sin uppväxtperiod, även om intresset parallell förändras för bägge könen. Till pojkvärlden hör (knappast förvånande) att titta på TV, ägna sig åt motorer, titta på idrott och syssla med spel. Till denna hör också under låg- och mellanstadiet hobbies och idrott/motion. Därefter försvinner dock dessa könsskillnaderna. Då det gäller hobbies sker detta främst genom minskning av intresset från pojkarnas sida. För idrott handlar det dock mera om en "inbrytning" från flickornas sida, deras intresse ökar.

Flickornas sfär innefattar kultur och djur. På de högre stadierna finns det även en tendens att flickor i större utsträckning än pojkar har intresse för nöje, kamrater, att vara hemma, lyssna på musik samt att engagera sig i samhällsfrågor. När det gäller att vara hemma tycks det främst handla om att minskningen av intresset är något mindre för flickorna. Bakom skillnaden i intresse för samhällsfrågor ligger en kraftig minskning av intresset för detta hos pojkar på de högre stadierna. I övrigt skulle skillnaderna kunna knytas till en snabbare utveckling hos flickorna - "de ligger lite före". Därför är det rimligt att anta att dessa aktiviteter endast i begränsad utsträckning handlar om en kvinnovärld. I flera fall är ju skillnaderna mellan pojkar och flickor inte heller särskilt stora. Samtidigt kan vi nog också tänka oss att det till en del handlar om mer bestående könsskillnader då det gäller att umgås med kamrater, hålla kontakter med familjen och att lyssna på musik, sett som en del av kulturella aktiviteter.

GÄLLER RESULTATEN MERA ALLMÄNT ?

Man kan ju ställa sig frågan hur specifikt resultaten gäller Arboga eller i varje fall den typ av orter som Arboga sägas kunna representera. Speciellt kan man ju fråga sig om könsskillnaderna framträder lika dominerande även i större städer. Vi kan - begränsat till högstadiet - göra jämförelser med de fem kommuner som studerats i den stora ungdomsundersökningen, som gjordes 1985 (1). Dessa fem kommuner har analyserats på liknande sätt med hjälp av variansanalys. De fullständiga resultaten av dessa presenteras i bilaga 1. Nedan följer en sammanställning med avseende på allmänna könsskillnader.

Tabell 12. Resultat från variansanalyser på intressefrågor.
Test av allmänna könsskillnader.

INTRESSE för:	Arboga	Eskilstuna	Västerås	Norrköping	Göteborg	Stockholm
Nöje	x x x	x x	x x x	x x x	x x x	x x x
Kamrater	p = 0.06	x x x	x x x	x x	x x x	x x x
TV/video	x	x x x	x x x	x x x	x x x	x x x
Kultur	x x x	x x x	x x x	x x x	x x x	x x x
Hobbies				x		x x x
Motor	x x x	x x x	x x x	x x x	x x x	x x x
Natur	x x	x x x	x x x	x x x	x x x	x x x
Djur	x x x	x x x	x x x	x x x	x x x	x x x
Titta på idrott	x x	x x x	x x x	x x x	x x x	x x x
Idrott/motion		x	x x x	x x x		x x x
Lyssna på musik	x x	x x x	x x	x x x	x x x	x x x
Förening	x	x x x		x	p = 0.07	x x x
Spel	x x x	x x	x x x	x x x	x x x	x x x
Samhällsfrågor	x x x		x x x			

Huvudintrycket är ju en stor likhet mellan kommunerna. Och det tycks vara så att könsskillnaderna allmänt slår igenom utom då det gäller intresse för hobbies och samhällsfrågor. Även då det gäller idrott/motion skulle jag vilja sätta ett frågetecken - det är möjligt att könsskillnaderna inte slår igenom så totalt.

Låt oss se på vad familjens materiella situation betyder.

Tabell 13. Resultat från variansanalys av intressefrågor på högstadiet.
Test av allmänna skillnader med hänsyn till familjens materiella situation.

INTRESSE för:	Arboga	Eskilstuna	Västerås	Norrköping	Göteborg	Stockholm
Nöje						x x x
Kamrater			x x			x
TV/video			p=0.07	x		
Kultur			p=0.10			x x
Hobbies						x
Motor						
Natur						
Djur			x			p=0.08
Titta på idrott					x x	
Idrott/motion		x x			x x	x x x
Lyssna på musik					x	
Förening			x			x x x
Spel		x		x		x
Samhällsfrågor					x x x	x

Ja, här är ju bilden helt annorlunda. Det verkar ju knappast finnas intressen som entydigt, självklart kan relateras till familjens materiella situation. Närmast till ligger i så fall idrott/motion. Men slutsatsen måste nog bli att vi inte finner något stöd för att intresseprofilen kan relateras till familjens materiella situation. Jämförelsen mellan de olika städerna kompliceras av att antalet intervjuade elever varierar. Man skall därför akta sig att dra slutsatsen att "klasskillnaderna" är minst i Arboga och störst i Stockholm. Det är helt enkelt så att antalet undersökta elever är ca. 7 gånger så många i Stockholm. I Arboga handlar det om ungefär 160 elever, vilket är klart färre än i övriga städer.

Det är alltså i hög grad det varierande antalet elever i olika kommuner som slår igenom. Slutsatsen måste därför bli att familjens materiella situation knappast spelar någon mera betydelsefull roll. Det finns heller ingenting som talar för att Arboga skulle vara annorlunda i detta avseende, snarare tvärtom.

Hur blir då bilden om vi också tittar på valet av kurs i matematik och engelska ? Innan vi tittar närmare på resultatet - tabell 14 - måste vi se lite närmare på vad ett samband innebär i detta fall. Vi kan ju inte tala om att valet i skolan är orsak till eller grunden för hur intresserad man är av något. I stället handlar det om ett gemensamt drag i personligheten, man har gjort ett visst val i skolan och är **också** mer (eller mindre) intresserad av en viss aktivitet. Bakom detta kan i bägge fall ligga den socialisering eleven genomgått i familjen och samhället.

Tabell 14. Resultat från variansanalys av intressefrågor på högstadiet. Test av allmänna skillnader med hänsyn till val av kurs i matematik och engelska.

INTRESSE för:	Arboga	Eskilstuna	Västerås	Norrköping	Göteborg	Stockholm
Nöje	x		p=0.08		p=0.08	
Kamrater						p=0.08
TV/video		x x		x	p=0.07	
Kultur		x x	p=0.08	x x	p=0.05	x x x
Hobbies		x	x x x			x
Motor	x	x x	x x x	x x x	x	x x x
Natur						p= 0.08
Djur			x			x
Titta på idrott	x				x x x	x
Idrott/motion	x	x	x	x x x	x x x	x x x
Lyssna på musik	p=0.05					x
Förening	x x	x x		x x x	x	x x x
Spel				x	x	p=0.09
Samhällsfrågor		x				

I några fall är det uppenbart att vi finner samband mellan kursval och intresse. Detta gäller intresse för motor, idrott/motion samt förening. Mycket talar också för att det gäller - fast svagare - intresse för kultur.

Vi har också ett antal fall där det knappast finns något samband eller där detta i varje fall är svagt. Detta gäller intresse för nöje (endast Arboga ger signifikant skillnad), kamrater, natur, djur, lyssna på musik och samhällsfrågor. Det finns alltså inget stöd för att de som väljer särskild kurs är mer intresserade för samhällsfrågor.

I övriga fall finner vi samband i vissa orter men ej i andra. Sammantaget blir väl ändock bilden att det knappast är möjligt att utgå från ett mer allmänt förekommande samband mellan val av kurs och intresse för TV, hobby, titta på idrott och att syssla med spel.

Sambanden slår igenom i mindre utsträckning i Arboga, vilket till stor del torde kunna hänföras till att det är färre elever med i undersökningen på högstadiet. Arboga tycks dock inte avvika mera markant från andra kommuner i detta sammanhang.

HUR STORA ÄR KÖNSSKILLNADERNA PÅ HÖGSTADIET ?

Jag börjar studien av könsskillnader genom att analysera högstadiet - det stadium där vi har det mest omfattande underlaget. För att få en mera stabil, generell bild av könsskillnaderna har jag valt att analysera ARBOGA och de fem orter som ingick i den första undersökningen var för sig. Analysen har tillgått på så sätt att jag beräknat medelvärdet för varje fritidsintresse separat för pojkar och flickor och därefter tagit differensen mellan dessa två medelvärden. Vid beräkningarna har svaren kodats från 1 till 4, där 1 står för mycket intresserad och 4 för inte alls intresserad. Dessa koder kan endast betraktas som en godtycklig poängsättning - skalnivån är ordinal inte intervall - som endast kan användas för att söka bedömma var könsskillnaderna är störst. Varken medelvärde eller differenser har någon reell mening utöver att en "varsam" användning av dem kan göras för att ta ställning till

- a) om pojkar eller flickor är mest intresserade.
Ett lägre medelvärde för pojkarna tolkas som att pojkar i genomsnitt är mer intresserade

- b) om könsskillnaden är större för ett fritidsintresse än ett annat, där tolkningen är att könsskillnaden är större om den absoluta (då vi bortser från tecknet) differensen är större.

Detta har också lett till att jag undviker att redovisa medelvärden.

I stället väljer jag att redovisa en översiktlig bild av de könsdifferenser som kommit fram i analyserna. Den översiktliga bilden innebär helt enkelt att jag presenterar variationsområdet - den minsta skillnaden till den största. I tabellen har jag valt att ta differens mellan pojkars och flickors medelvärden, vilket betyder att ett negativt värde innebär att pojkar är mer intresserade. Dessa värden presenteras i tabell 15.

Tabell 15. Variationsvidd för könsdifferenser i sex kommuner med rangordning.

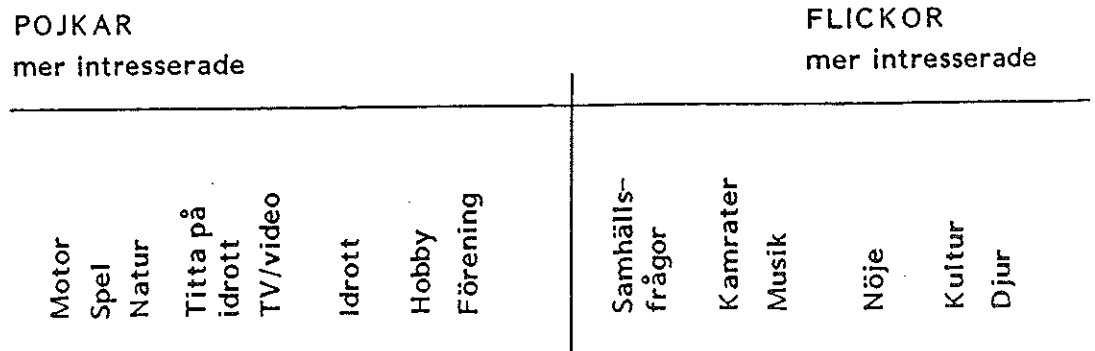
INTRESSE för:	Könsskillnader P - F	Rangordning
Nöje	+ 0,20 / + 0,33	12
Kamrater	0,12 / 0,23	10
TV/ video	- 0,41 / - 0,19	5
Kultur	0,30 / 0,68	13
Hobbies	- 0,31 / - 0,05	7
Motor	- 1,35 / - 1,02	1
Natur	- 0,81 / - 0,32	3
Djur	0,50 / 0,97	14
Titta på idrott	- 0,58 / - 0,34	4
Idrott/motion	- 0,46 / - 0,08	6
Lyssna på musik	0,20 / 0,25	11
Förening	- 0,32 / 0,05	7
Spel	- 0,93 / - 0,64	2
Samhällsfrågor	- 0,07 / 0,34	9

- = pojkar mer intresserade

+ = flickor mer intresserade

Som synes i tabellen är differenserna sinsemellan ganska avskilda och det går att rangordna dem utan några större svårigheter. Det innebär också att vi kan placera ut intressena på en skala från där pojkar är mest intresserade till där flickor är mest intresserade. Denna skala redovisas i figur 1.

Figur 1. Intressen rangordnade efter könsskillnader från de där pojkar är mest intresserade till de där flickor är mest intresserade.



Vi kan också från figuren utläsa att den största könsskillnaden tycks gälla intresse för motorer, vilket givetvis är pojkarnas område. Bortsett från denna intresseinriktning tycks intresseinriktningarna sprida ut sig ganska symmetriskt med intresse för hobby, förening och samhällsfrågor som i det närmaste könscentrala. I övrigt talar väl figuren mest för sig själv.

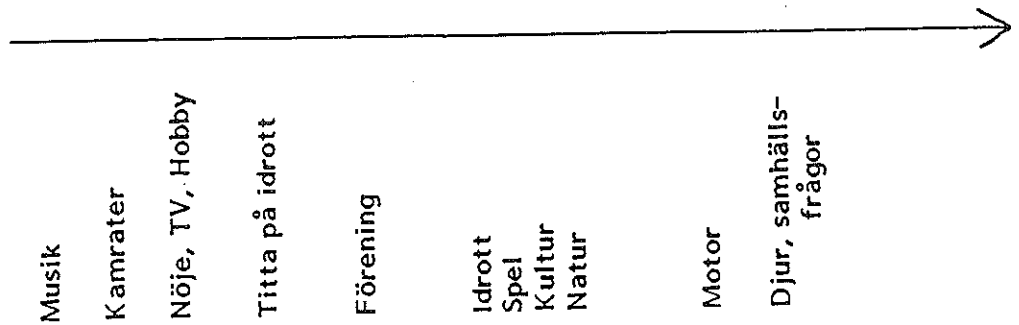
Men det är också av intresse att se hur stabila könsdifferenserna tycks vara, dvs. hur stabila könsdifferenserna är mellan olika orter. I tabell 16 redovisas variansvidden - största minus minsta värdet - mellan orterna för de olika intresseinriktningarna. Där redovisas också skillnaden mellan näst högsta och näst lägsta värdet - en skillnad som påverkas mindre av "extrema" värden. I de flesta fall spelar det inte så stor roll vilken av skillnaderna man väljer om vi ser till rangordning av värdena.

Tabell 16. Könsskillnadernas stabilitet. Variationsvidd respektive differens mellan näst högsta och näst lägsta värdet för de sex orterna.

INTRESSE	Variationsvidd	Rang	Differens mellan näst högsta och näst lägsta värdet	Rang.
Nöje	0,13	3	0,08	4
Kamrater	0,09	2	0,06	2
TV/video	0,22	4	0,08	4
Kultur	0,38	10	0,25	10
Hobby	0,26	5	0,08	4
Motor	0,33	7	0,30	12
Natur	0,49	14	0,27	11
Djur	0,47	13	0,33	13
Titta på idrott	0,36	8	0,13	6
Idrott/motion	0,38	10	0,22	8
Musik	0,05	1	0,03	1
Förening	0,37	9	0,16	7
Spel	0,29	6	0,23	9
Samhällsfrågor	0,41	12	0,33	13

Rangordningen i tabell 16 har gjorts så att de mest stabila könsskillnaderna har rangordnats högst. Om vi placerar in dessa i ett diagram (figur 2) får vi alltså ett slags mått på instabilitet. I figur 2 har jag valt att redovisa differensen mellan näst högsta och näst minsta värdet.

Figur 2. Instabilitet i könsskillnader. Intressena rangordnade från de mest stabila till de minst stabila.



Det verkar så att vi kan plocka ut två mer instabila grupper. Den största instabiliteten tycks gälla gruppen motor, djur och samhällsfrågor. Närmast dessa i instabilitet ligger gruppen idrott, spel, kultur och natur. Så här direkt har jag svårt att se någon tolkning av resultaten varför jag överlämnar spekulationer till läsaren.

Frågan är ju om den rangordning av storleken på könsskillnaderna som vi fått fram på högstadiet även gäller på övriga stadier. Här är dock datamaterialet betydligt mindre. Vi måste alltså vara extra försiktiga då vi tolkar resultaten. I figur 3 presenteras rangordning av könsskillnaderna på övriga stadier.

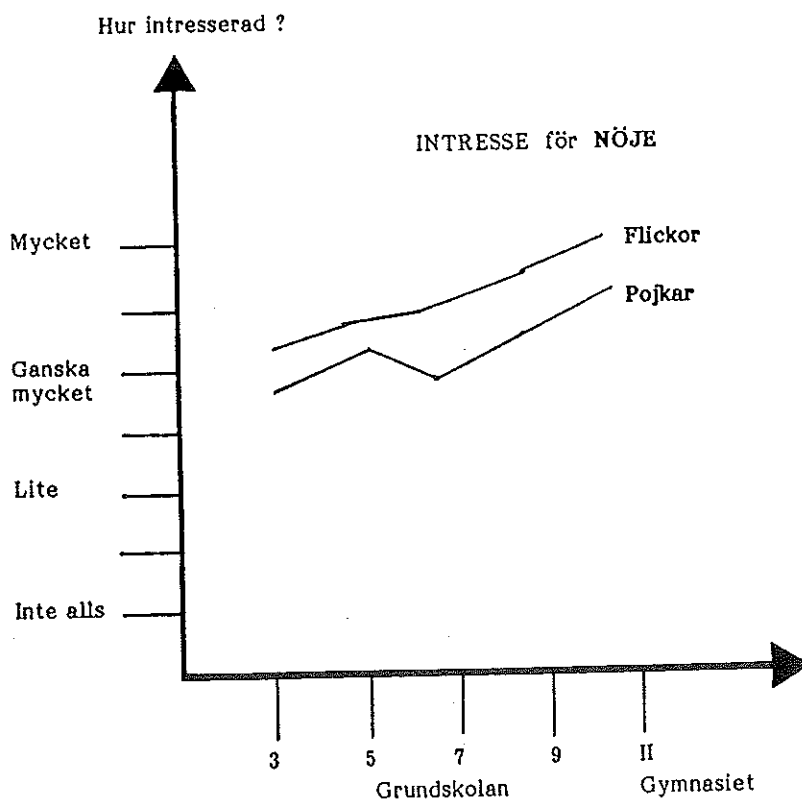
Utan tvekan finns det en tydlig stabilitet - i varje fall då det gäller de tydligaste könsskillnaderna. Att pojkar är betydligt mera intresserade av motor och spel liksom att flickor är mer intresserade av djur och kultur kan otvivelaktigt betraktas som allmängiltigt. Vi kan också notera pojkarnas större intresse för att titta på idrott, men här varierar könsskillnaderna något mera. Även idrott och hobby är något, som intresserar pojkar mera, men här blir skillnaden gentemot flickor liten både på högstadiet och gymnasiet. Rent allmänt kan man konstatera en förskjutning av mönstret från lågstadiet till gymnasiet. Ser vi rent allmänt till samtliga alternativen finner vi en tydlig förskjutning av tyngdpunkten från lågstadiet till gymnasiet. På lågstadiet ligger tyngdpunkten främst i att pojkar är mer intresserade. På gymnasiet tycks tyngdpunkten snarare ligga i intressen, som pojkar och flickor är lika intresserade av.

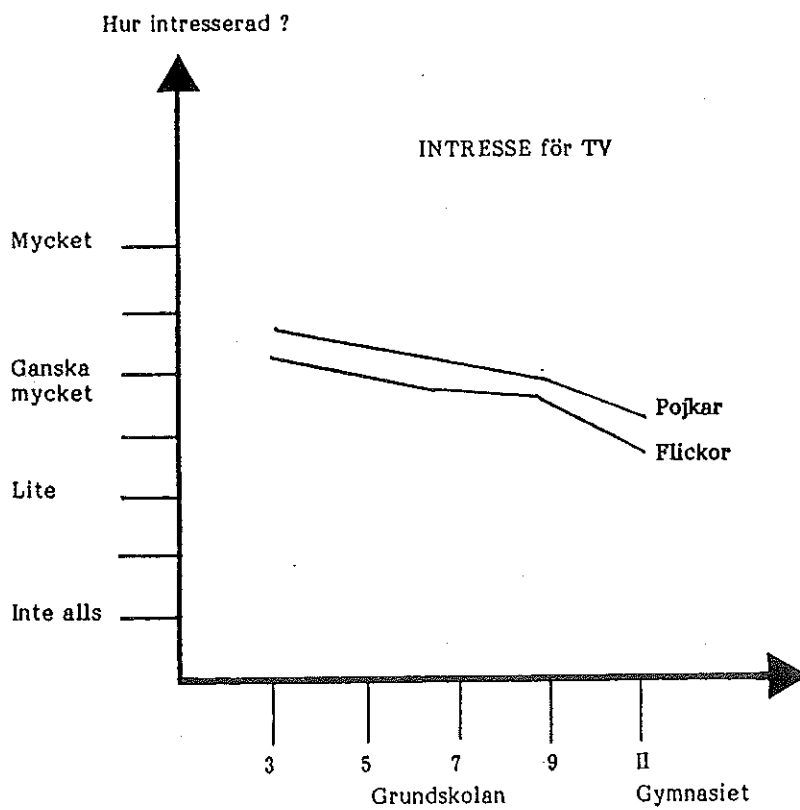
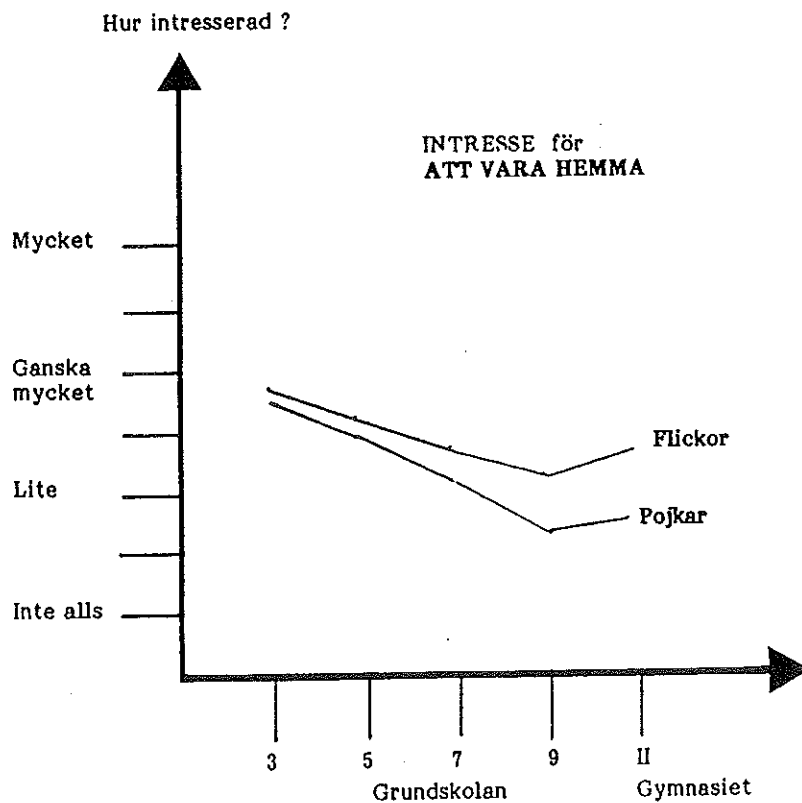
HUR FÖRÄNDRAS INTRESSENA ?

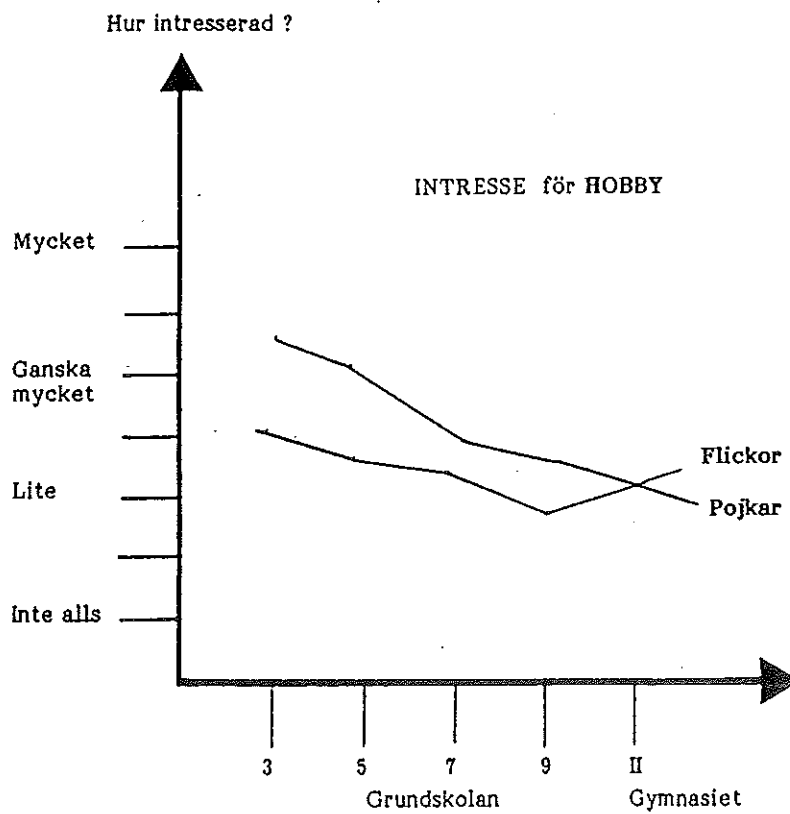
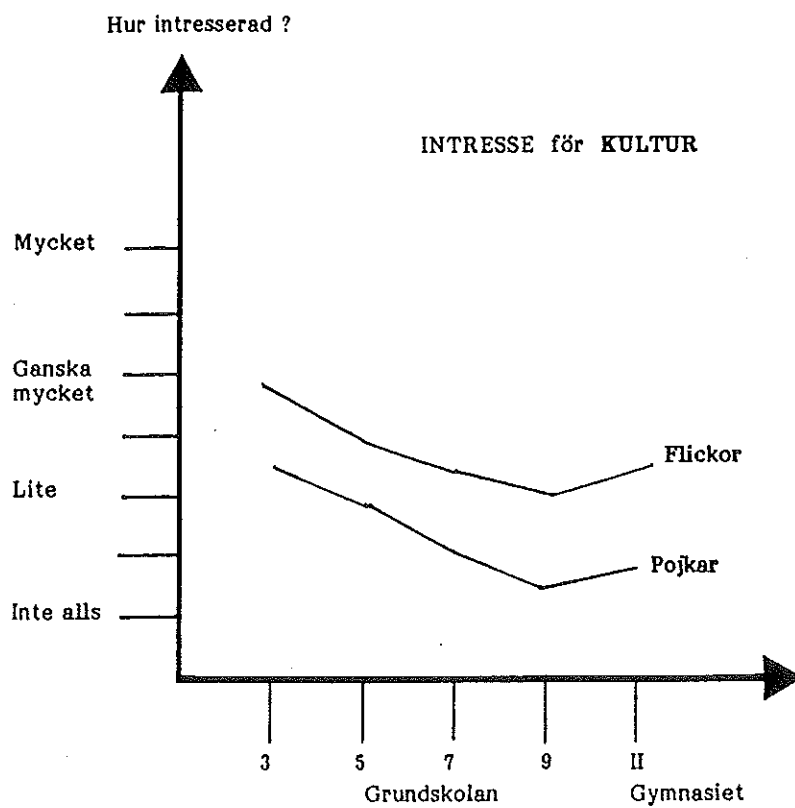
Som undersökningen är upplagd i ARBOGA har vi möjlighet att följa hur fritidsintressena förändras från tredje klass i grundskolan till andra ring i gymnasiet. Eftersom könsskillnaderna i allmänhet är avgörande har jag i figurerna 4/a - 4/o valt att presentera pojkar och flickor var för sig.

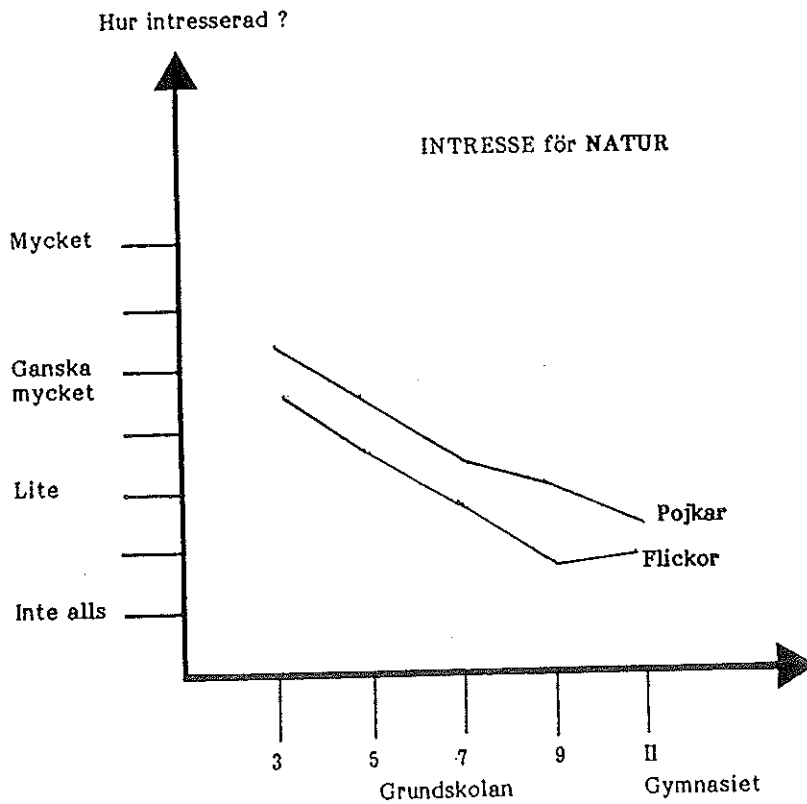
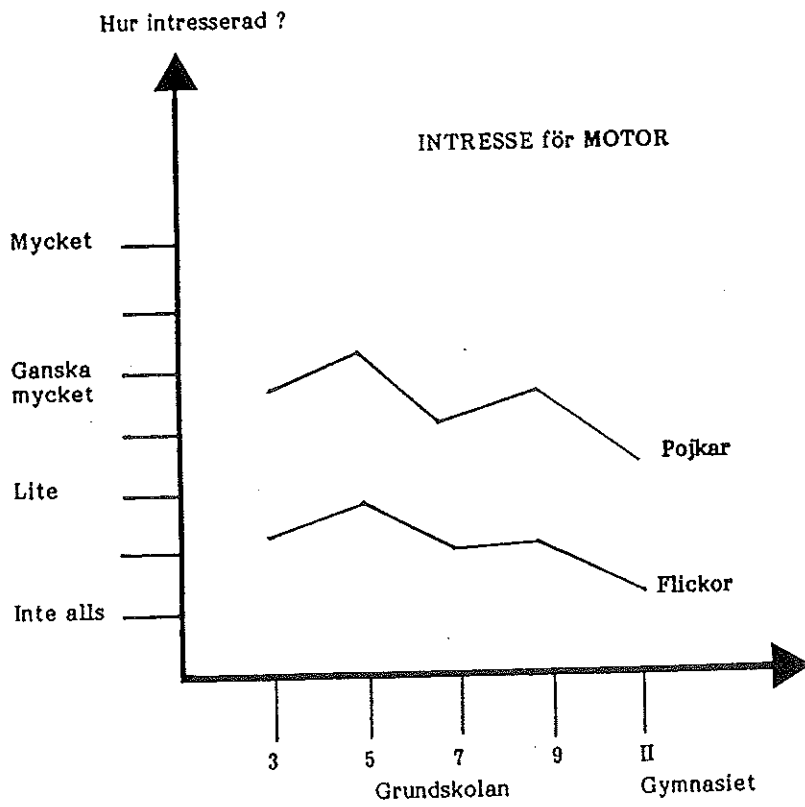
Vad är det då för fritidsaktiviteter som ungdomarna blir mer intresserade av när de blir äldre. Ja, det som främst framträder är ju ökat intresse för nöje och för musik. När det gäller intresse av att umgås med kamrater kan man möjligen se en svag tendens till ökat intresse men huvudintrycket är kanske ändå att det snarast är ganska stabilt. Slutligen finner vi att bland flickor ökar intresset för idrott. Bland pojkar är detta däremot ganska stabilt.

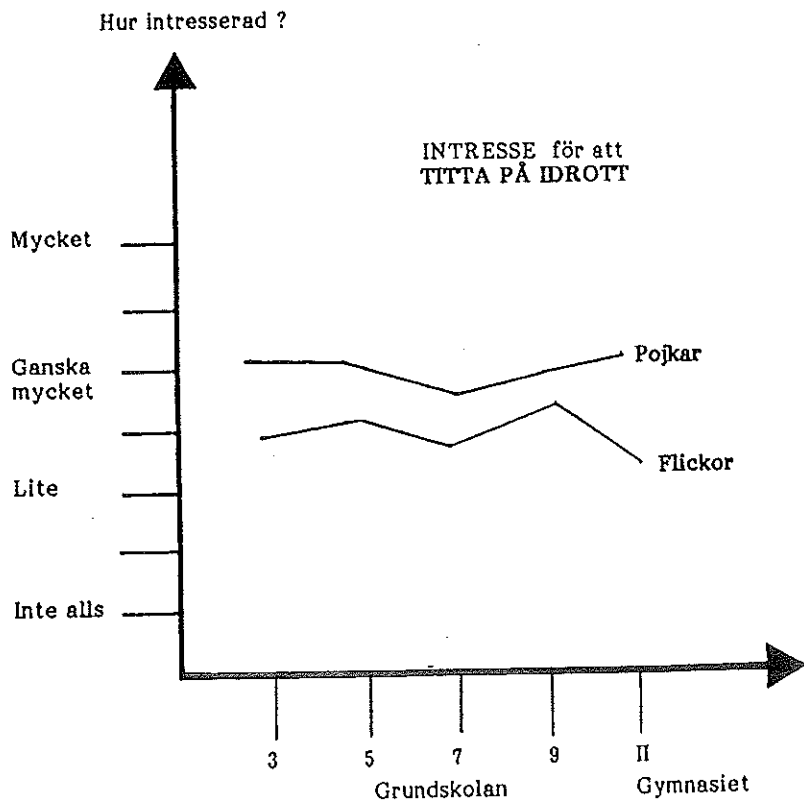
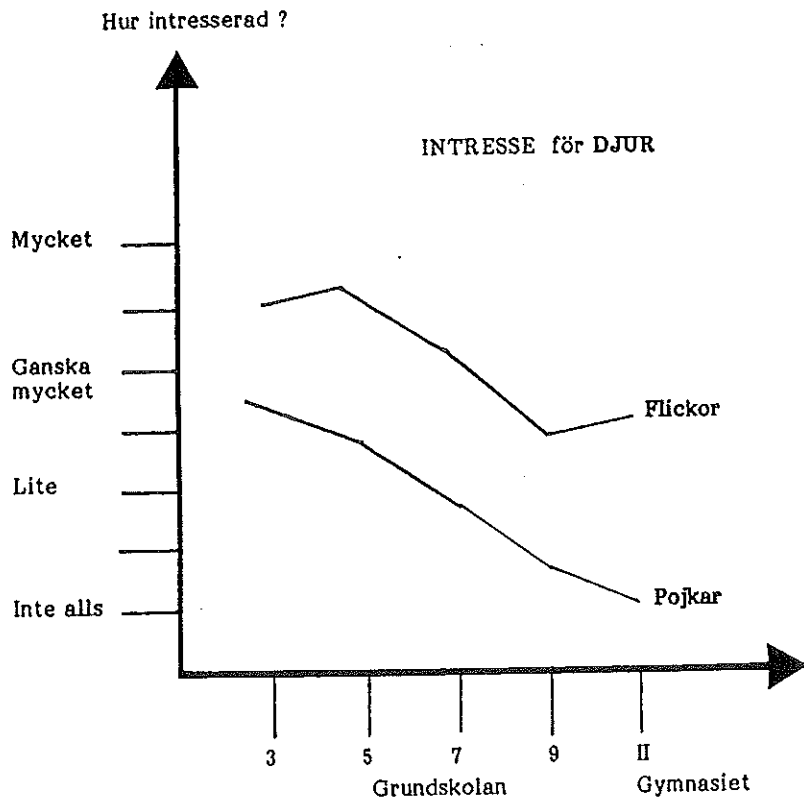
Den dominerande bilden är annars att intresset för många av de uppräknade aktiviteterna allmänt minskar.

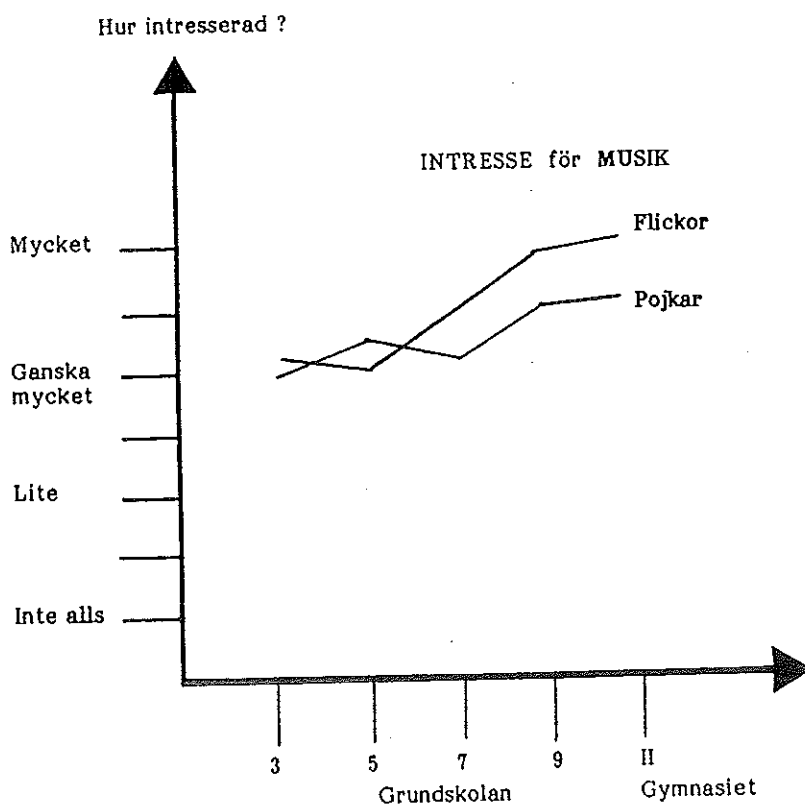
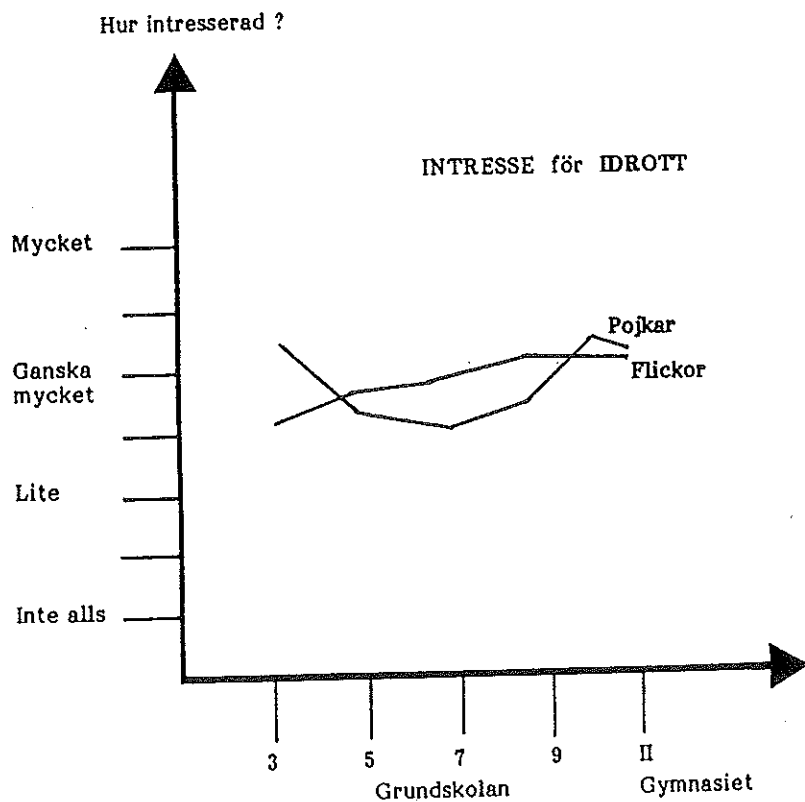


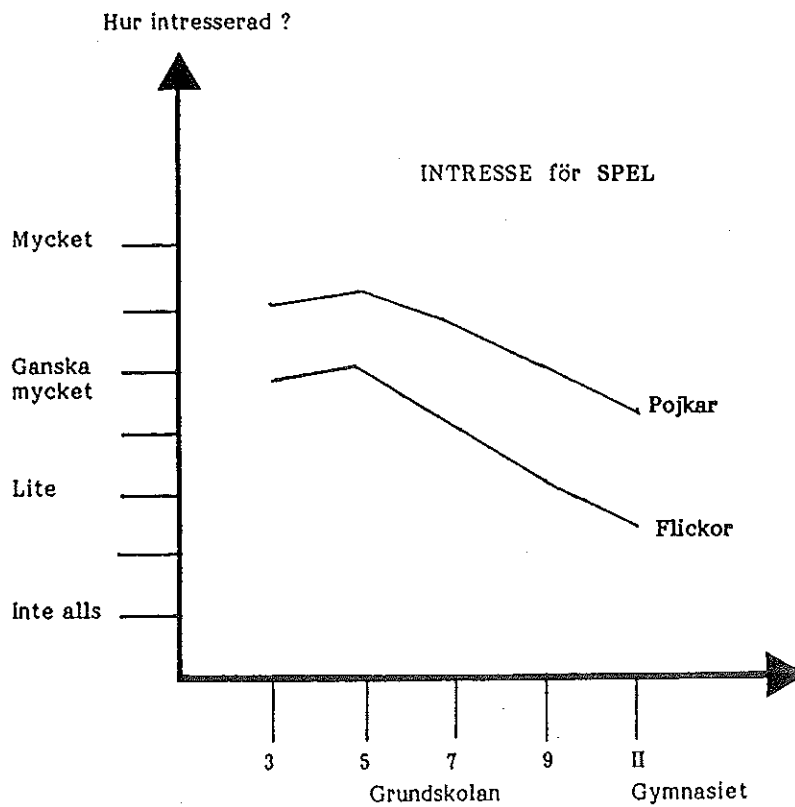
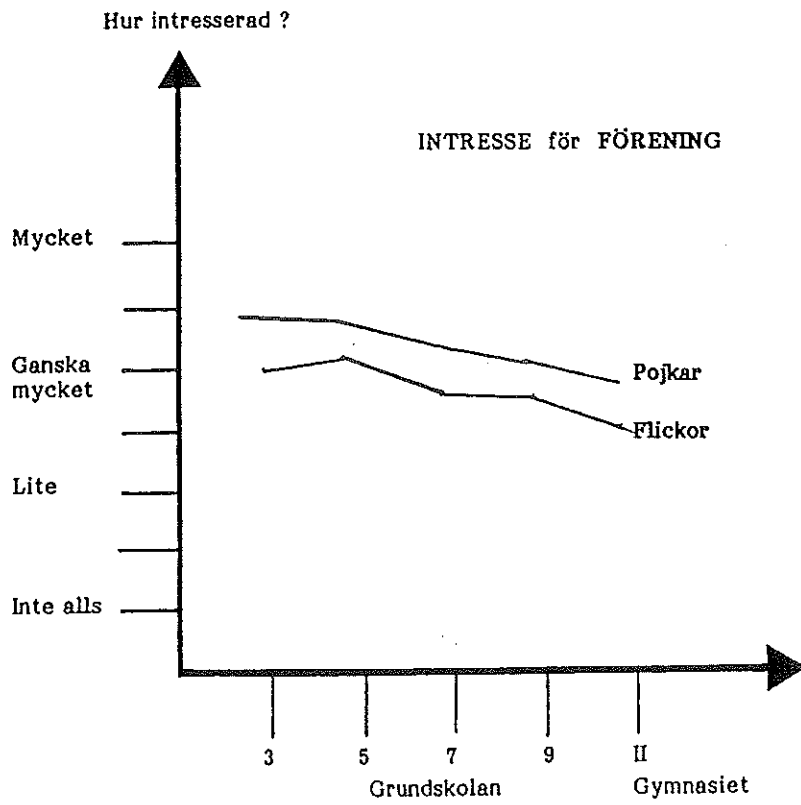


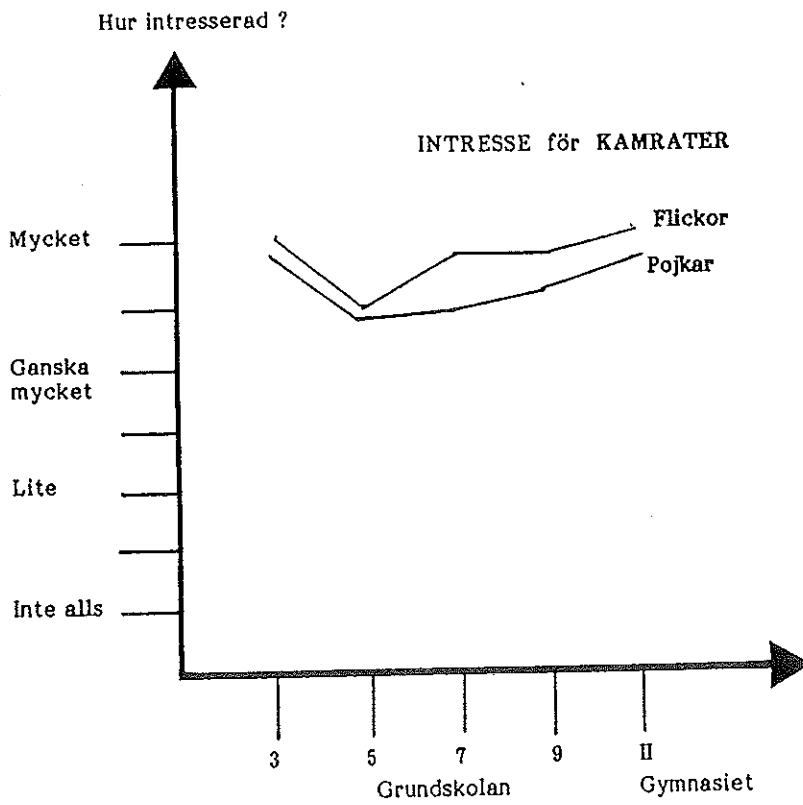
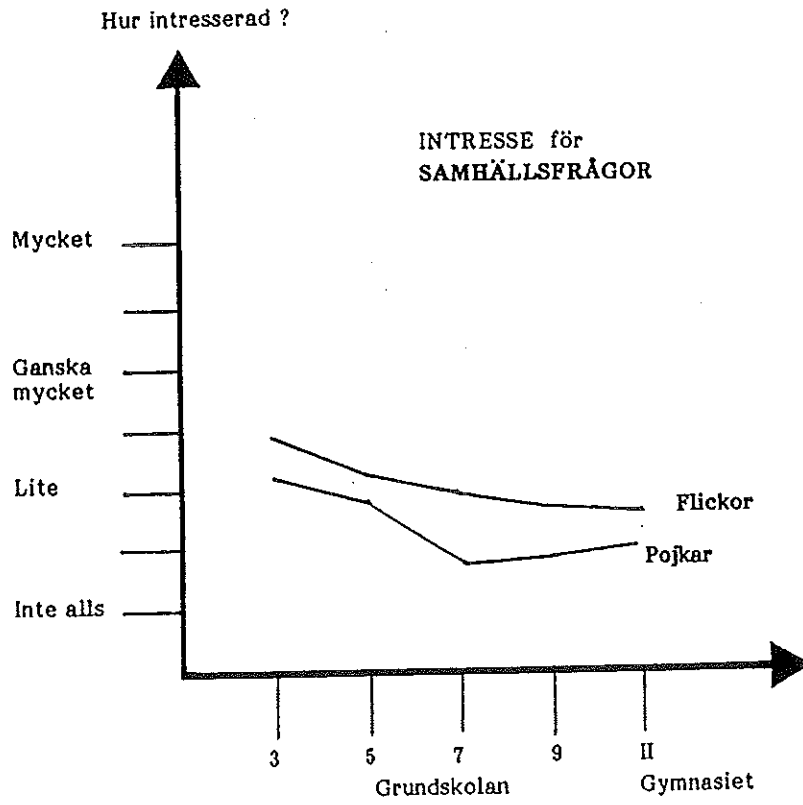












En allmän minskning av intresset under uppväxtperioden kan vi tydligt se då det gäller att titta på TV, hobby, natur, djur och spel. Det finns också en tendens - även om förändringarna är mindre - till en minskning av intresset för förening och samhällsfrågor. Bland pojkarna kan vi också se hur motorintresset minskar.

Intresset för att vara hemma och intresset för kulturaktiviteter sjunker också men här sker en viss uppgång från högstadiet till gymnasiet.

Slutligen tycks det ske relativt små förändringar när det gäller intresse av att titta på idrott.

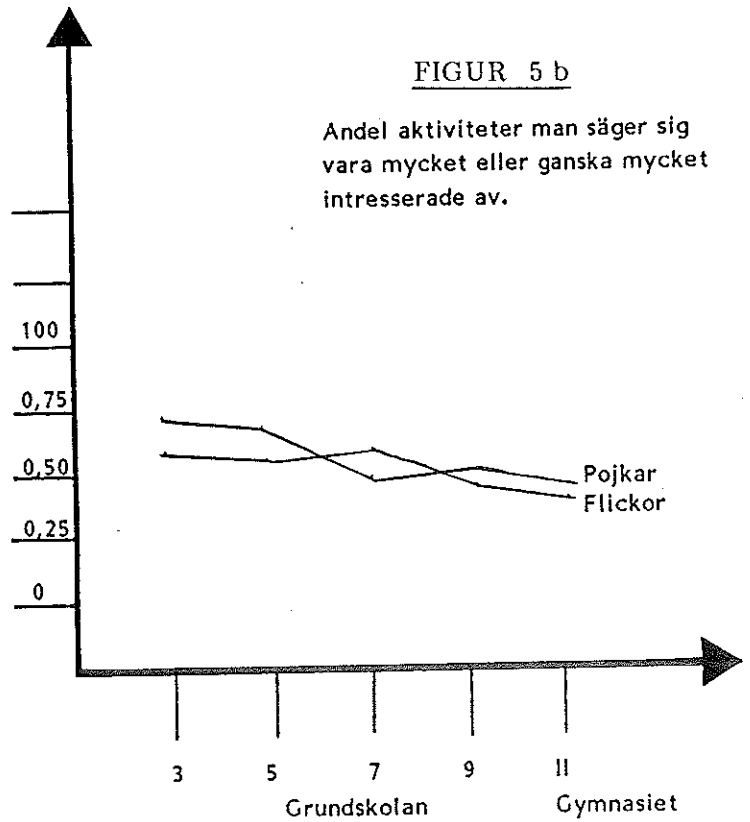
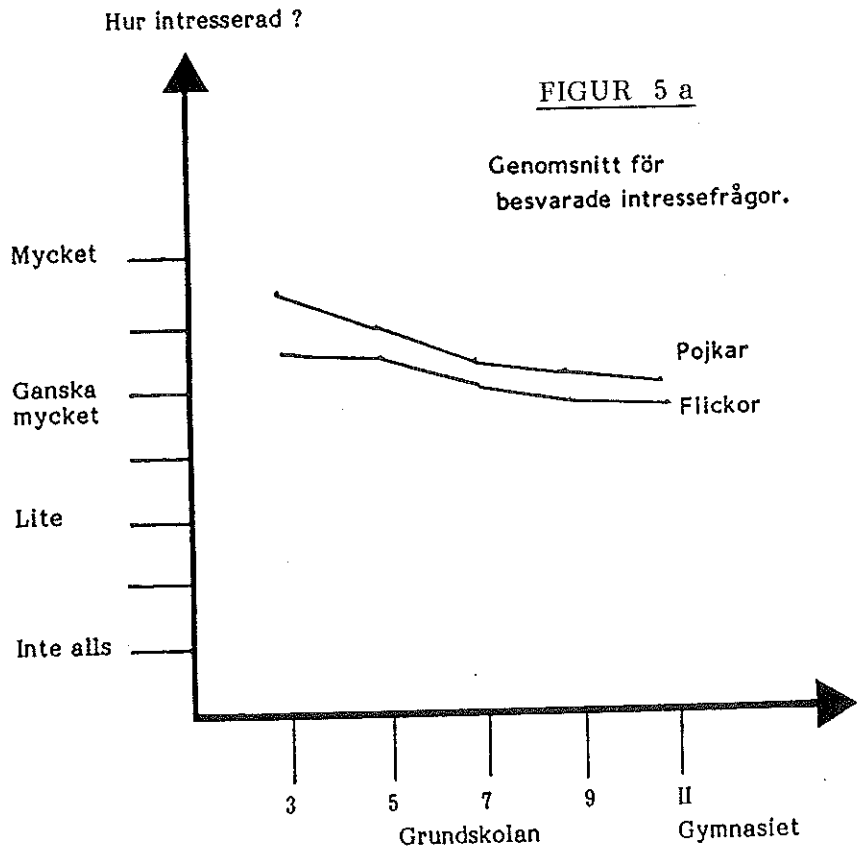
BREDD I FRITIDSINTRESSEN

En fråga man ju kan ställa är vad som händer med bredden i fritidsintresse. Vidgas eller krymper intressena under uppväxten? Jag har valt att studera två mått i fritidsintressen. Det ena innebär att jag beräknar ett medelvärde för de 15 intresseinriktningar, som ingår. Här har alltså "**Är du intresserad av något annat?**" uteslutits. Skälet är att svaret på den frågan är svårtolkat. Många har valt att inte besvara den - oftast tycks det handla om att de inte tycker det finns något annat de är intresserade av. Och även då man säger att man är intresserad av annat, visar det sig - i de fall man angett vad - att det ofta går att placera in det bland de 15 övriga intresseinriktningarna.

Under förutsättningen att eleverna besvarat samtliga frågor kan detta sägas ange ett slags allmän intressenivå vad gäller de uppräknade alternativen. Bakom ett visst genomsnitt kan givetvis dölja sig mer specifikt inriktade intressen för vissa inriktningar eller också ett ljumt intresse för samtliga inriktningar, men valet av skala torde begränsa risken för denna sammanblandning. Grovt sett kan detta mått sägas ange ett genomsnittligt intresse för de uppräknade inriktningarna. **Ett lägre värde tolkas därmed som en bredare intresseprofil.**

För att ändå gardera mig för en sammanblandning mellan de som har starka, specifika intresseinriktningar och de som är allmänt mera ljumt intresserade av det mesta har jag valt att också se på ett annat mått. Detta mått är helt enkelt hur stor andel av de 15 inriktningarna som man säger sig vara mycket eller ganska intresserade av.

Eftersom vi hela tiden kunnat konstatera att könsskillnaderna är väsentliga har jag valt att skilja mellan pojkar och flickor då jag presenterar dessa mått för olika stadier i figur 5 a) och 5 b).



Allmänt sett tycks skillnaden mellan pojkar och flickor vara ganska liten då det gäller bredden i fritidsintressen. Ser vi till genomsnittet för de 15 frågorna så finns en viss skillnad, vilken dock delvis kan förklaras av den stora skillnaden när det gäller intresse för motor. Som vi tidigare konstaterat minskar ju pojkarnas intresse (sett för gruppen) i gymnasiet.

Att könsskillnaderna när det gäller bredden i fritidsintressen är liten pekar på en viktig faktor då det gäller urvalet av inriktningar. Det tycks trots allt vara ganska könsneutralt. Oberoende av vilket mått vi väljer pekar resultaten mot en minskning av bredden i fritidsintressen under denna del av uppväxten. Förändringarna är kanske inte så dramatiska men framträder ändå tydliga och systematiska.